

Есенов Уланбек Аскаралиевичтин 23.00.02 – саясий институттар, процесстер жана технологиялар адистиги боюнча саясий илимдеринин доктору окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган «Заманбап Кыргызстанда президенттик бийликтин мөөнөтүнөн мурда токтолуусунун институту (саясий укуктук изилдөө)» темасындагы диссертациясына расмий оппонент Сааданбеков Жумагул Сааданбековичтин

ПИКИРИ

1. Диссертациялык изилдөөнүн актуалдуулугу жана анын жалпы илимий жана жалпы мамлекеттик программалар менен байланышы (коомдук турмуштук зарылдык жана илимди өнүктүрүү талабы боюнча)

Есенов Уланбектин “Заманбап Кыргызстанда президенттик бийликтин мөөнөтүнөн мурда токтолуусунун институту (саясий укуктук изилдөө)” деген темадагы диссертациясы илимий-теориялык жактан да, практикалык жактан да актуалдуу маселеге арналгандыгы шексиз.

Анткени Кыргызстан эгемендүү мамлекет болгондон бери, өзүнүн саясий жана укуктук өнүгүүсүндө мамлекеттик башкаруунун ар кандай формаларын баштан кечиргени менен, бул жаатта калыптанып бүтө элек.

Советтик союздун кыйралуусунун жакындаосу менен Кыргызстан башка көптөгөн өлкөлөрдөй эле президент институтунун негизделүүсү тууралуу чечим кабыл алды.

Постсоветтик мамлекеттердин саясий тарыхы саясий элиталар үчүн мындай институттун түзүлүүсү ишенимдүү болгондугун тастыктайт. Анткени ал 1991-жылдагы россиялык, украиналык жана белоруссиялык жетекчиликтердин СССР катары өлкөнүн жок болуусу тууралуу декабрьдагы чечиминен көз карандысыз түрдө сакталып келген.

Изилдөөнүн темасынун актуалдуулугун негиздөө менен Кыргызстандын саясий тажрыйбасы тууралуу үн чыкпай коюу туура эмес болмок. Кыргызстандын биринчи президенти Аскар Акаев, кийинки президенттер Курманбек Бакиев жана Сооронбай Жээнбеков мамлекет башчысы кызматынан мөөнөтүнөн мурда кеткендиги баарыбызга белгилүү. Бирок башкы суроолор алардын бирөөсү даг президенттик ордунан кеткен эместиги отставканын саясий укуктук жаратылышынын өзү өз ыктыярдуулуктун жоктугун көрсөттү. Кыргыз мамлекетинин башчысынын кызматын эсеби боюнча биринчи жана экинчи болуп ээлеген өлкө башчылары кийинчерээк «Кыргыз Республикасынын экс-президенти» статусунан айрылышкандыгы монографиялык изилдөөнүн жүргүзүү чечимин күчтөндүрүп, бекемдеди.

Алмазбек Атамбаевдин президенттик мөөнөтүнүн аяктоосунан кийин пайда болгон кырдаалды өзгөчө өз алдынча жол катары белгилөөгө болот.

Кыргыз парламенти тез арада Кыргыз Республикасынын «Кыргыз Республикасынын президентинин ишмердүүлүгүнүн кепилдиктери жөнүндө» мыйзамына толуктоолорду жана өзгөртүүлөрдү киргизүү менен аны жоопкерчиликке тартуу максатында импичмент процедурасы аркылуу анын ээ болгон «Кыргыз Республикасынын экс-президенти» статусунан ажыратат.

Албетте, мурунку президенттерди жоопкерчиликке тартуу тажрыйбасы Кыргызстанда гана эмес, башка чет мамлекеттерде да болгон. Мындай учурлар ошол эле белгиленген Арменияда, Францияда жана Түштүк Кореяда болгон. Бүгүнкү күндө мурунку мамлекет башчыларын жоопкерчиликке тартуу нормалдуу көрүнүш болуп эсептелет.

Президенттик бийликтин мөөнөтүнүн мурда токтотулуу институтун ишке ашыруудагы аз эмес суроолор иштеп жаткан мамлекет башчыларынын каза болгон учурунда жана айыккыс оорулуу болгондо пайда болот. Анын айкын далили катары И.А. Каримовдун каза болгондон кийин, айыккы оорулуу учурунда эмес, президенттик ишмердүүлүгүн мөөнөтүнөн мурда токтотулуусу эсептелет.

Ошентип, жогорудагынын баары президенттик ыйгарымдардын мөөнөтүнөн мурда токтотулуу суроолорундагы саясий укуктук кемчиликтердин бар болуусун тастыктайт. Жана бул маанисинде президент бийликтин натыйжалуулугун жана үзгүлтүксүздүгүн камсыз кылган жана ошондой эле президенттик бийликтин мөөнөтүнөн мурда токтотулуусунун негиздеринин комплексин жөнгө салган «ишенимдүү» жана «иштелген» механизмдерин табуу бул монографиялык изилдөө үчүн биринчи даражадагы маселе болуп саналат. Демек, изденүүчү У. Есеновдун тандаган темасы жана изилдөөсү өтө актуалдуу жана учурдун талабына шайкеш келет.

2) Диссертацияга коюлган талаптардын негизинде жетишилген натыйжалар.

У. Есеновдун диссертациясында азыркы Кыргызстандагы президент институтунун саясий-укуктук табиятын жана Кыргыз Республикасынын Президентинин саясий системадагы ордун аныктоо менен бул институтту өнүктүрүү боюнча практикалык сунуштарды иштеп чыгуу максатында жүргүзүлгөн изилдөөлөрдүн негизинде төмөнкү натыйжалар алынган:

1-натыйжа. Кыргызстанда президенттик бийликтин мөөнөтүнөн мурда токтотулуусун кыргыз президенттигинин жаратылышын ачыктаган өз алдынча саясий укуктук институт катары түшүнүүгө боло тургандыгы тууралуу тыянак негизделген. Бул мааниде аны өз алдынча институт катары бөлүү аны анын бири биринен өз ара көз карандысыз болгон түзүүчүлөрүнүн тобу менен жөнгө салынгандыгы менен негизделген.

2-натыйжа. Кыргызстандагы президент институтунун негизделүүсү жана бул кызматка Аскар Акаевдин шайлануусу «эски» жана «жаңы» саясий элиталардын ортосундагы күрөштүн натыйжасы болду. Бирок жаңы мамлекеттик формацияга өтүү жана параллелдүү жана Советтердин

вертикалынын көз карандысыз болгон бийликти куруу максатын көздөгөн ушундай саясий укуктук институттун пайда болуусу практика жүзүндө анын максатын так түшүнүүнү камсыз кылган жоктугу аныкталган.

3-натыйжа. Президент кызматынан мөөнөтүнөн мурда кетүүсү менен байланышкан саясий кырдаалдар Кыргызстанда гана эмес болуп жаткандыгы тууралуу тыянак негизделген. Бирок өзүнүн саясий өзгөчөлүктөрүнө байланыштуу мөөнөтүнөн мурда легислатуранын негиздеринин камсыздалуусуна болгон ыкмалар бирдей эмес бирдей эместигине мүнөзүнө ээ. Казакстан Республикасында мыйзамчыгаруучулук тартипте президенттин отставкага кетүүгө болгон түздөн түз укугу жок. Кыргызстанда жана Өзбекстан Республикасында мамлекет башчысынын мөөнөтүнөн мурда кызматынан кетүүсү жана өлкө башчысынын кызматын убактылуу ордун ээлөө биринчи кезекте бийликке келгендердин чечими менен коштолгон.

4-натыйжа. А. Акаевдин, К. Бакиевдин жана А. Атамбаевдин “Кыргыз Республикасынын экс-президент” статусунан ажыратуу тууралуу чечими биринчи кезекте саясий болгондугу тууралуу тыянак негизделген.

5-натыйжа. Укуктун жана саясат таануунун көз карашы менен президентке импичмент тууралуу түрдүү түшүнүктөрдүн бар болгондугу тууралуу тыянак негизделген. Эгерде укуктук көз караш менен парламент же башка ага ыйгарымдуу болгон бийлик органы тарабынан кызматынан бошотуунун бардык процедуралары президенттик ыйгарымдардын мөөнөтүнөн мурда токтотулуусун жана жазык жоопкерчилигине биринчи негиз катары түшүндүрүлсө, анда саясий илимде – мамлекет башчынын жоопкерчилигинин өзүн түшүндүргөндүгү далилденген.

6-натыйжа. Отставка жана оор ооруу түрүндөгө президенттик бийликтин мөөнөтүнөн мурда токтотулуунун учурлары авторитардык режимдеги өлкөлөргө таандык эместиги тууралуу тыянак негизделген.

7-натыйжа Парламент тарабынан импичментти ишке ашыруу мезгилинде мамлекет башчынын отставкага берүүнүн саясий укуктук мүмкүнчүлүгүн бар болуусу орундуу эмес экинчиги жөнүндө тыянак негизделген. Мындай түрдөгү президенттик бийликтин мөөнөтүнөн мурда токтотулуусу дискредитация жана президенттик бийликке ээ болгон субъектинин жоопкерчиликтен качуусу катары баалануусу керек. Ошого байланыштуу мыйзамчыгаруучулук деңгээлде импичмент жарыяланган мезгилде президенттик ишмердүүлүгүн мөөнөтүнөн мурда бүтүргөн адамга «Кыргыз Республикасынын экс-президент» статусун алуу укугун чектөө сунушталган.

8-натыйжа. Кыргызстанда президенттик бийликке убактылуу ээ болгон субъектилердин ыйгарымдарында жашырылган чектөөлөрдүн бар болгондугу тууралуу тыянак негизделген. Анын ичинде, мындай ишмердүүлүктү убактылуу аткарган адам расмий киришүүгө жана «Кыргыз Республикасынын экс-президенти» статусун алууга укугу жок. Ошону менен биргеликте ата

мекендик мыйзамчыгаруучулук мындай субъектинин отставкага кетүү жана импичментке дуушар болуу укугунун мүмкүнчүлүктөрү же чектөөлөрү тууралуу эч нерсе белгилебейт.

9-натыйжа. Эсеп боюнча Кыргызстандын төртүнчү президенти С. Жээнбековдун орун алган октябрь окуяларынын кесепетинен отставкага кетүүсү, жана ошондой эле Кыргыз Республикасынын премьер-министри С. Жапаровдун пайдасына парламенттин спикери К. Исаевдин президенттик кызматты убактылуу ээлөөдөн өз ыктыяры менен баш тартуусу, президенттик шайлоолорго катышуусу менен байланыштуу Министрлер кабинетинин башчысынын мындай ыйгарымдарды аткаруудан баш тартуусу, Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн башчысынын милдетин убактылуу аткаруучусу А. Новиковдун президенттик ыйгарымдарды жаңы шайланган парламенттин спикери Т. Мамытовго берүү максатында аткарбоосу президенттик бийликтин мөөнөтүнөн мурда токтотулуусу тууралуу жана тигил же бул субъекти менен убактылуу ордун ээлөөсү жөнүндө критерийлердин толук комплексинин жоктугу тууралуу билдирет. Ошого байланыштуу мындай кырдаал боюнча Кыргыз Республикасыны өз алдынча мыйзамын кабыл алуу сунушталат.

10-натыйжа. Борбордук Азиялык региондо президенттик ыйгарымдардын мамлекет башчысынын укукка жөндөмсүздүк катары учурларынын формалдуулугу тууралуу тыянак негизделген. Анын далили болуп Өзбекстандын саясий истеблишменти тарабынан И. Каримовду оор ооруусу тууралуу маалыматты билдирбөө, жашыруу эсептелет. Себеби эсеби боюнча мамлекеттин биринчи башчысынын бийлигинин мөөнөтүнөн мурда таанылуусу анын өлүмүнөн кийин гана чечилет.

3) Изденүүчүнүн диссертациясында аныкталган бүтүмдөр менен ар бир натыйжанын тууралыгынын жана негиздүүлүгүнүн деңгээли.

У. Есеновдун диссертациясын ар бир түзүлүштүк бөлүгү негиздүү жыйынтыктар менен корутундулаган актуалдуу илимий изилдөө иш катары бааласа болот. Жыйынтыктар системалаштырылган, иштин мазмунуна туура келген корутунду түрүндөгү сунуштар жана маалыматтар илимий бүтүндүккө бириктирилген. Диссертант тарабынан алынган жаңы илимий натыйжалар ишенимдүү, даана жана президент институтун мындан ары иликтөөдө маанилүү концептуалдык–методологиялык мааниге ээ болуп, аны теориялык изилдөө негиздерин кеңейтүүгө мүмкүндүк берет.

Изденүүчү диссертациянын жыйынтыктарын, илимий жоболорун негиздөө үчүн саясат таануу илиминин азыркы парадигмалары жана усулдары менен бирге укук таануу илиминин да теориялык-методологиялык аппаратын кеңири колдонуусу бул эмгекте ишенимдүү, айкын натыйжаларды алууга шарт түзгөн.

1-натыйжа. Кыргызтанда президенттик бийликтин мөөнөтүнөн мурда токтотулуусун кыргыз президенттигинин жаратылышын ачыктаган өз алдынча саясий укуктк институт катары түшүнүүгө боло тургандыгы тууралуу

тыянак негизделген. Бул мааниде аны өз алдынча институт катары бөлүү аны анын бири биринен өз ара көз карандысыз болгон түзүүчүлөрүнүн тобу менен жөнгө салынгандыгы менен негизделген. Алынган натыйжа шексиз, анткени ал аталган түшүнүктү изилдөө боюнча масштабдуу илимий адабияттарды, атамекендик, алыскы жана жакынкы чет өлкөлүк окумуштуулардын тиешелүү эмгектерин терең талдоонун натыйжасында алынган.

2-натыйжа. Кыргызстандагы президент институтунун негизделүүсү жана бул кызматка Аскар Акаевдин шайлануусу «эски» жана «жаңы» саясий элиталардын ортосундагы күрөштүн натыйжасы болду. Бирок жаңы мамлекеттик формацияга өтүү жана параллелдүү жана Советтердин вертикалынын көз карандысыз болгон бийликти куруу максатын көздөгөн ушундай саясий укуктук институттун пайда болуусу практика жүзүндө анын максатын так түшүнүүнү камсыз кылган жоктугу аныкталган.

3-натыйжа. Президент кызматынан мөөнөтүнөн мурда кетүүсү менен байланышкан саясий кырдаалдар Кыргызстанда гана эмес болуп жаткандыгы тууралуу тыянак негизделген. Бирок өзүнүн саясий өзгөчөлүктөрүнө байланыштуу мөөнөтүнөн мурда легислатуранын негиздеринин камсыздалуусуна болгон ыкмалар бирдей эмес бирдей эместигине мүнөзүнө ээ. Казакстан Республикасында мыйзамчыгаруучулук тартипте президенттин отставкага кетүүгө болгон түздөн түз укугу жок. Кыргызстанда жана Өзбекстан Республикасында мамлекет башчысынын мөөнөтүнөн мурда кызматынан кетүүсү жана өлкө башчысынын кызматын убактылуу ордун ээлөө биринчи кезекте бийликке келгендердин чечими менен коштолгон.

4-натыйжа. А. Акаевдин, К. Бакиевдин жана А. Атамбаевдин “Кыргыз Республикасынын экс-президент” статусунан ажыратуу тууралуу чечими биринчи кезекте саясий болгондугу тууралуу тыянак ырасталган.

5-натыйжа. Укуктун жана саясат таануунун көз карашы менен президентке импичмент тууралуу түрдүү түшүнүктөрдүн бар болгондугу тууралуу тыянак негизделген. Эгерде укуктук көз караш менен парламент же башка ага ыйгарымдуу болгон бийлик органы тарабынан кызматынан бошотуунун бардык процедуралары президенттик ыйгарымдардын мөөнөтүнөн мурда токтотулуусун жана жазык жоопкерчилигине биринчи негиз катары түшүндүрүлсө, анда саясий илимде – мамлекет башчынын жоопкерчилигинин өзүн түшүндүргөндүгү такталган.

6-натыйжа. Отставка жана оор ооруу түрүндөгө президенттик бийликтин мөөнөтүнөн мурда токтотулуунун учурлары авторитардык режимдеги өлкөлөргө таандык эместиги тууралуу тыянак далилденген.

7-натыйжа. Парламент тарабынан импичментти ишке ашыруу мезгилинде мамлекет башчынын отставкага берүүнүн саясий укуктук мүмкүнчүлүгүн бар болуусу орундуу эмес экинчиги жөнүндө тыянак негизделген. Мындай түрдөгү президенттик бийликтин мөөнөтүнөн мурда токтотулуусу дискредитация жана президенттик бийликке ээ болгон

субъектинин жоопкерчиликтен качуусу катары баалануусу керек. Ошого байланыштуу мыйзамчыгаруучулук деңгээлде импичмент жарыяланган мезгилде президенттик ишмердүүлүгүн мөөнөтүнөн мурда бүтүргөн адамга «Кыргыз Республикасынын экс-президент» статусун алуу укугун чектөө аныкталган.

8-натыйжа. Кыргызстанда президенттик бийликке убактылуу ээ болгон субъектилердин ыйгарымдарында жашырылган чектөөлөрдүн бар болгондугу тууралуу тыянак негизделген. Анын ичинде, мындай ишмердүүлүктү убактылуу аткарган адам расмий киришүүгө жана «Кыргыз Республикасынын экс-президенти» статусун алууга укугу жок. Ошону менен биргеликте ата мекендик мыйзамчыгаруучулук мындай субъектинин отставкага кетүү жана импичментке дуушар болуу укугунун мүмкүнчүлүктөрү же чектөөлөрү тууралуу эч нерсе белгилебегендиги далилдеген.

9-натыйжа. Эсеп боюнча Кыргызстандын төртүнчү президенти С. Жээнбековдун орун алган октябрь окуяларынын кесепетинен отставкага кетүүсү, жана ошондой эле Кыргыз Республикасынын премьер-министри С. Жапаровдун пайдасына парламенттин спикери К. Исаевдин президенттик кызматты убактылуу ээлөөдөн өз ыктыяры менен баш тартуусу, президенттик шайлоолорго катышуусу менен байланыштуу Министрлер кабинетинин башчысынын мындай ыйгарымдарды аткаруудан баш тартуусу, Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн башчысынын милдетин убактылуу аткаруучусу А. Новиковдун президенттик ыйгарымдарды жаңы шайланган парламенттин спикери Т. Мамытовго берүү максатында аткарбоосу президенттик бийликтин мөөнөтүнөн мурда токтотулуусу тууралуу жана тигил же бул субъекти менен убактылуу ордун ээлөөсү жөнүндө критерийлердин толук комплексинин жоктугу тууралуу билдирет. Ошого байланыштуу мындай кырдаал боюнча Кыргыз Республикасыны өз алдынча мыйзамын кабыл алуу сунушталган.

10-натыйжа. Борбордук Азиялык региондо президенттик ыйгарымдардын мамлекет башчысынын укукка жөндөмсүздүк катары учурларынын формалдуулугу тууралуу тыянак негизделген. Анын далили болуп Өзбекстандын саясий истеблишменти тарабынан И. Каримовду оор ооруусу тууралуу маалыматты билдирбөө, жашыруу эсептелет. Себеби эсеби боюнча мамлекеттин биринчи башчысынын бийлигинин мөөнөтүнөн мурда таанылуусу анын өлүмүнөн кийин гана чечилгендиги негизделген.

4) Изденүүчүнүн диссертациясында жазылган ар бир натыйжанын жана тыянактардын жаңылыгынын деңгээли.

1-натыйжа. Жаңы, анткени Кыргызстанда президенттик бийликтин мөөнөтүнөн мурда токтотулуусун кыргыз президенттигинин жаратылышын ачыктаган өз алдынча саясий укуктук институт катары түшүнүүгө боло тургандыгы тууралуу тыянак негизделген.

2-натыйжа. Жаңы, себеби жаңы мамлекеттик формацияга өтүү жана параллелдүү жана Советтердин вертикалынын көз карандысыз болгон

бийликти куруу максатын көздөгөн ушундай саясий укуктук институттун пайда болуусу практика жүзүндө анын максатын так түшүнүүнү камсыз кылган жоктугу аныкталган.

3-натыйжа. Салыштырмалуу жаңы, анткени президент институтунун Азия өлкөлөрүндө калыптануу процессин талдоодо автордук позиция негизделген.

4-натыйжа. Жарым-жартылай жаңы, себеби А. Акаевдин, К. Бакиевдин жана А. Атамбаевдин «Кыргыз Республикасынын экс-президент» статусунан ажыратуу тууралуу чечими биринчи кезекте саясий болгондугу тууралуу тыянак ырасталган.

5-натыйжа. Жарым-жартылай жаңы, себеби укуктун жана саясат таануунун көз карашы менен президентке импичмент тууралуу түрдүү түшүнүктөрдүн бар болгондугу тууралуу тыянак негизделген..

6-натыйжа. Жарым-жартылай жаңы, себеби Отставка жана оор ооруу түрүндөгө президенттик бийликтин мөөнөтүнөн мурда токтотулуунун учурлары авторитардык режимдеги өлкөлөргө таандык эместиги тууралуу тыянак менен толуктаган.

7-натыйжа. Жаңы, себеби Парламент тарабынан импичментти ишке ашыруу мезгилинде мамлекет башчынын отставкага берүүнүн саясий укуктук мүмкүнчүлүгүн бар болуусу орундуу эмес экинчиги жөнүндө тыянак негизделген. Мындай түрдөгү президенттик бийликтин мөөнөтүнөн мурда токтотулуусу дискредитация жана президенттик бийликке ээ болгон субъектинин жоопкерчиликтен качуусу катары баалануусу керек. Ошого байланыштуу мыйзамчыгаруучулук деңгээлде импичмент жарыяланган мезгилде президенттик ишмердүүлүгүн мөөнөтүнөн мурда бүтүргөн адамга «Кыргыз Республикасынын экс-президент» статусун алуу укугун чектөө сунушталып жатат.

8-натыйжа. Жарым-жартылай жаңы, себеби Кыргызстанда президенттик бийликке убактылуу ээ болгон субъектилердин ыйгарымдарында жашырылган чектөөлөрдүн бар болгондугу тууралуу тыянак негизделген. Анын ичинде, мындай ишмердүүлүктү убактылуу аткарган адам расмий киришүүгө жана «Кыргыз Республикасынын экс-президенти» статусун алууга укугу жок. Ошону менен биргеликте ата мекендик мыйзамчыгаруучулук мындай субъектинин отставкага кетүү жана импичментке дуушар болуу укугунун мүмкүнчүлүктөрү же чектөөлөрү тууралуу эч нерсе белгилебегендиги далилденген.

9-натыйжа. Жарым-жартылай жаңы, себеби Эсеп боюнча Кыргызстандын төртүнчү президенти С. Жээнбековдун орун алган октябрь окуяларынын кесепетинен отставкага кетүүсү, жана ошондой эле Кыргыз Республикасынын премьер-министри С. Жапаровдун пайдасына парламенттин спикери К. Исаевдин президенттик кызматты убактылуу ээлөөдөн өз ыктыяры менен баш тартуусу, президенттик шайлоолорго

катышуусу менен байланыштуу Министрлер кабинетинин башчысынын мындай ыйгарымдарды аткаруудан баш тартуусу, Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн башчысынын милдетин убактылуу аткаруучусу А. Новиковдун президенттик ыйгарымдарды жаңы шайланган парламенттин спикери Т. Мамытовго берүү максатында аткарбоосу президенттик бийликтин мөөнөтүнөн мурда токтотулуусу тууралуу жана тигил же бул субъекти менен убактылуу ордун ээлөөсү жөнүндө критерийлердин толук комплексинин жоктугу тууралуу билдирет. Ошого байланыштуу мындай кырдаал боюнча Кыргыз Республикасыны өз алдынча мыйзамын кабыл алуу сунуштама менен толукталган.

10-натыйжа. Жаңы, себеби Борбордук Азиялык региондо президенттик ыйгарымдардын мамлекет башчысынын укукка жөндөмсүздүк катары учурларынын формалдуулугу тууралуу тыянак негизделген. Анын далили болуп Өзбекстандын саясий истеблишменти тарабынан И. Каримовду оор ооруусу тууралуу маалыматты билдирбөө, жашыруу эсептелет. Себеби эсеби боюнча мамлекеттин биринчи башчысынын бийлигинин мөөнөтүнөн мурда таанылуусу анын өлүмүнөн кийин гана чечилгендиги аныкталган.

5) Актуалдуу проблеманы, теориялык же прикладдык милдетти чечүү үчүн алынган натыйжалардын ички биримдиги жана багытын баалоо.

У. Есеновдун «Заманбап Кыргызстанда президенттик бийликтин мөөнөтүнөн мурда токтолуусунун институту (саясий укуктук изилдөө)» деген темадагы диссертациясында алынган натыйжалардын ички биримдиги азыркы Кыргызстандагы президенттик бийликтин мөөнөтүнөн мурда токтолуусунун институтунун саясий-укуктук табиятын аныктоо менен бул институтту өнүктүрүү боюнча сунуштарды иштеп чыгуу максаты менен шартталат.

Буга байланыштуу негизги жоболор, тыянактар жана практикалык сунуштамалар диссертациянын максаты жана анын алкагында коюлган маселелерди чечүү процессиндеги бул эмгектин түзүмдүк композициясы менен мазмунунун түзгөн элементтердин бирдиктүүлүгү менен да мүнөздөлөт.

6) Автордун диссертацияда жазылган натыйжаларды алууга жеке өзүнүн катышы.

Изилдөөнүн негизинде алынган натыйжалар маанилүү, ал эми изилдөө 23.00.02– саясий институттар, процесстер жана технологиялар адистиги боюнча алгылыктуу салым кошо алат.

Диссертациялык изилдөөдөгү негизги натыйжалар изденүүчү Есенов У. саясий илимдери боюнча адабияттарды жана эмпирикалык материалдарды терең изилдөөнүн негизинде алынган.

7) Алынган натыйжалардын актуалдуу проблеманы, теориялык же прикладдык милдетти чечүүгө багытталышы.

Каралып жаткан ишти автордун саясат таануу жана укук таануу илимдерине, анын ичинде мамлекеттик башкаруу проблемасын изилдөөгө

алгылыктуу салым кошууга негиз берген илимий жаңы жетишкендик катары мүнөздөөгө болот.

Диссертациянын мазмуну, тыянактар жана натыйжалар илимий-изилдөөдө, укук таануу, саясат таануу ишмердигинде жана мамлекеттик башкарууда колдонууга болот. Тыянактар, натыйжалар жана жоболор жогорку окуу жайлардын окуу процессинде, окуу куралдарын жазууда илимий-теориялык материал катары пайдаланылса да болот.

8) Диссертациядагы негизги жоболордун, натыйжалардын жана тыянактардын басылып чыгышы менен бекемделиши.

Диссертациялык изилдөөнүн негизги жоболору, тыянактары жана илимий-практикалык сунуштамалары автордун басылып чыккан 33 илимий эмгегинде чагылдырылган.

9) Авторефераттын мазмуну менен диссертациянын дал келиши.

Автореферат толук бойдон диссертациянын мазмунуна, анда коюлган изилдөөнүн максатына жана милдеттерине туура келет.

Авторефератта мазмуну дал келген кыргыз, орус, англис тилдериндеги резюмеси бар.

10) Диссертациянын мазмуну жана жасалгалоо боюнча кемчиликтер.

Издөнүүчү Есенов Уланбек Аскаралиевичтин «Заманбап Кыргызстанда президенттик бийликтин мөөнөтүнөн мурда токтолуусунун институту (саясий укуктук изилдөө)» аттуу темада жазылган диссертациялык изилдөөсү боюнча төмөнкүдөй сын-пикирлерим бар.

Биринчиден, автор коргоого алып чыккан 8-жобосунда “Кыргызстанда президенттик бийликке убактылуу ээ болгон субъектилердин ыйгарымдарында жашырылган чектөөлөрдүн бар болгондугу тууралуу тыянак негизделген. Анын ичинде, мындай ишмердүүлүктү убактылуу аткарган адам расмий киришүүгө жана «Кыргыз Республикасынын экс-президенти» статусун алууга укугу жок. Ошону менен биргеликте ата мекендик мыйзамчыгаруучулук мындай субъектинин отставкага кетүү жана импичментке дуушар болуу укугунун мүмкүнчүлүктөрү же чектөөлөрү тууралуу эч нерсе белгилебейт”, - деп келип, андар ары менимче автор бул жерде өз тыянагынын андан аркы чечилүүсү боюнча сунушун берген эмес. Диссертантан ушул маселе боюнча өзүнүн түшүндүрмөсүн билдирсе дейм.

Экинчиден, диссертация кыргыз тилинде жазылып, корголуп жаткандан кийин, стилистикалык жана орфографиялык жактан айрым кемчилдиктерге дуушар болгону да ырас.

Ошону менен бирге, аталган кемчилдиктер жана сын-пикирлер диссертациянын натыйжаларын, иштин актуалдуулугун жана маанилүүлүгүн оң баалоого маанилүү тоскоол боло албастыгын да белгилемекмин.

Негизинен У. Есеновдун диссертациялык изилдөөсү актуалдуу, коюлган талаптарга жооп берген, жогорку квалификациядагы эмгек экендиги талашсыз.

11) Диссертациянын «Окумуштуулук даражаларды ыйгаруунун тартиби жөнүндөгү жобонун» талаптарына жооп бериши.

Есенов Уланбек Аскаралиевичтин «Заманбап Кыргызстанда президенттик бийликтин мөөнөтүнөн мурда токтолуусунун институту (саясий укуктук изилдөө)» аттуу темада жазылган диссертациясы Кыргыз Республикасынын Жогорку аттестациялык комиссиясынын «Окумуштуулук даражаларды ыйгаруунун тартиби жөнүндөгү жобосунун» талаптарына толук жооп берет.

Диссертациялык иш илимий жаңы натыйжалардын жана жоболордун топтомун өзүнө камтыйт жана алар саясий илимдерине, анын ичинде мамлекетти башкаруунун президенттик жана парламенттик-президенттик формасын изилдөөгө өз салымын кошот. Анын негизинде диссертациялык изилдөөнүн автору Есенов Уланбек Аскаралиевичке 23.00.02– саясий институттар, процесстер жана технологиялар адистиги боюнча саясий илимдеринин доктору окумуштуулук даражасын ыйгарууга негиз берет.

**Саясий илимдердин доктору,
профессор, Кыргыз Республикасынын
Улуттук илимдер академиясынын
Саясат таануу жана экспертиза борборунун
жетектөөчү илимий кызматкери**

Ж.С. Сааданбеков

21.05.2021-ж.